




Årsmelding

STATENS BIBLIOTEKTILSYN

2001



Statens bibliotektilsyn er et direktorat under Kultur- og kirke departementet, opprettet i 1949 etter vedtak i Stortinget. Opprettelsen av Statens bibliotektilsyn var et direkte resultat av bibliotekloven, som ble vedtatt første gang i 1935, og som siden har vært et fundament for virksomheten i bibliotektilsynet. Kultur- og kirke departementet fastsetter retningslinjene for virksomheten.

Et overordnet mål for Statens bibliotektilsyn er at vi skal ha et nasjonalt biblioteksystem som fungerer fullgodt i alle ledd. Biblioteksystemet skal sikre at alle grupper, uavhengig av språk, kulturforskjeller eller funksjonshemninger, skal ha et fullverdig bibliotektilbud. Mange av tiltakene våre er rettet mot barn og ungdom.

Bibliotektilsynet er et forvaltningsorgan, og forvalter tilskuddsordninger og statsfinansierte oppgaver. Videre har Bibliotektilsynet ansvar for nasjonale koordineringsoppgaver, informasjonstiltak og samfunnskontakt og deltar i nordisk og internasjonalt samarbeid. Statens bibliotektilsyn gir råd og formidler utredninger og informasjon til Kultur- og kirke departementet og andre statlige organer.

Statens bibliotektilsyn har ansvaret for prosjektet Biblioteknett Norge sammen med Nasjonalbiblioteket og Riks bibliotek tjenesten. Biblioteknett Norge er et sektornett under Kulturnett Norge. Bibliotektilsynet gir også ut fagbladet Bok og bibliotek og er en av aktørene i den nasjonale leseaksjonen !Les.

Utgitt av:
Statens bibliotektilsyn
Postboks 8145 Dep
0033 Oslo

Besøksadresse:
Kronprinsens gate 9
Telefon: 21 02 17 00
Telefaks: 21 02 17 01
e-post: sb@bibtils.no

Internettadresse:
<http://www.bibtils.no>

Design:
www.melkeveien.no

Illustrasjoner:
Birgitte Kolbeinsen
www.melkeveien.no

Trykk:
Print House AS

ISBN 82-7620-071-0

Forsidebilde: Deichmanske bibliotek i Oslo, Torshov filial.

Årsmelding 2001

INNHOOLD

En epoke tar slutt	4
Samarbeid mellom arkiv, bibliotek og museum	6
Bredbånd i norske folkebibliotek	8
Bibliotek for alle	10
Folkebibliotekene som læringsarenaer . .	12
Formidling til barn og unge	14
Utvalg, råd og komiteer 2001	18
Evaluering av Statens bibliotektilsyn . .	20
Publikasjoner 2001	21
Regnskap	22
Ansatte i Statens bibliotektilsyn i 2001 .	23

En epoke tar slutt

Da Stortinget i desember siste år vedtok budsjettet for 2002, ble det samtidig bestemt at Statens bibliotektilsyn skal opphøre fra neste årsskifte. Fra 2003 skal et nytt tverrsektorielt organ for arkiv, bibliotek og museer være operativt. Organet skal ta utgangspunkt i virksomheten til de tre organene Norsk museumsutvikling, Riksbibliotekstjenesten og Statens bibliotektilsyn. Dette innebærer at 2002 blir et overgangsår der de tre institusjonene forbereder en formell avvikling og overleverer oppgavene til det nye organet. Den årsmeldingen vi nå publiserer, gjelder derfor det siste ordinære driftsåret før institusjonen blir nedlagt. I mer enn femti år har man hatt et eget bibliotekdirektorat. En lang epoke i norsk bibliotekhistorie blir nå avsluttet.

Statens bibliotektilsyn ble opprettet som et direktorat under Kirke- og undervisningsdepartementet i 1949. Direktoratet fikk ansvar både for nye oppgaver og oppgaver som tidligere var blitt løst av Kontoret for folkeopplysning i kirke departementet (kontoret ble en tid benevnt bibliotekkontor, senere folkeopplysningskontor). Allerede i 1902 ansatte departementet den første fagkonsulenten for biblioteksaker, til å begynne med i en deltidsstilling. Bibliotekkonsulenten satte igang et omfattende arbeid med å organisere folke- og skolebibliotekene etter nye retningslinjer. Det ble utviklet systemer og faglige standarder som etter hvert ble tatt i bruk i alle folke- og skolebibliotek, og det ble etablert forbindelseslinjer fra bibliotekkonsulenten i departementet og ut til hvert eneste folkebibliotek landet rundt. Da Norge fikk den første bibliotekloven i 1935, var deltidsstillingen som biblioteksakkyndig i departementet blitt til en byråsjefstilling. Departementet hadde fått et bibliotekkontor, og bibliotekkontoret var representert med bibliotekinspektører ute i fylkene. Et drøyt tiår seinere ble Statens bibliotektilsyn opprettet. Det var et resultat av at Stortinget i 1947 vedtok en ny biblioteklov som skulle iverksettes, og det trengtes en betydelig innsats fra sentrale myndigheter dersom lovgivernes intensjoner skulle bli oppfylt. Bibliotekloven av 1947 og opprettelsen av Statens bibliotektilsyn var viktige skritt på veien mot et landsdekkende nettverk av biblioteker som inngår i et organisert samarbeid med et felles formål. Det som i gjeldende biblioteklov er kalt «et nasjonalt biblioteksystem».

Bibliotekloven har vært grunnlaget for Statens bibliotektilsyn fra opprettelsen og til nå. Loven gav behov for et tilsynsorgan som kunne overvåke det

som skjedde på feltet, si fra om hvor det trengtes en ekstra innsats og ta fatt i forhold der man mente lovens bestemmelser ikke ble fulgt. Bibliotekloven har blitt revidert og omskrevet mange ganger på femti år, og statens rolle og oppgaver i forhold til gjennomføringen av loven har endret seg med de forskjellige lovversjonene. Men tilsynet har alltid hatt ansvar for å iverksette konkrete oppgaver i tillegg til tilsynsfunksjonen. Blant disse oppgavene har tilskuddsforvaltning stått sentralt. Utarbeiding av normer og retningslinjer har også vært en betydelig oppgave. Men fremfor alt har kontakten med bibliotekene stått i sentrum. Møter med bibliotekinspektører og sentralbibliotekarere ble avløst av regelmessige møter med fylkesbiblioteksjefer og distriktsbibliotekarere. En meget omfattende kursvirksomhet og uttallige foredrag og forelesninger på andre arrangørers møter og kurs har gitt ansatte i bibliotektilsynet anledning til å knytte direkte kontakt med bibliotekansatte i hver eneste kommune i landet fra den minste til den største. Helt siden 1907 har staten gitt ut et eget bibliotekfaglig tidsskrift, og for Statens bibliotektilsyn har Bok og Bibliotek i alle år vært hovedorganet for samfunnskontakt og for å få aktuelle bibliotekspørsmål fram i lyset. I de seinere årene har tilsynet dessuten gitt ut en lang rekke spesialpublikasjoner, og i dag er også internettssidene våre et viktig instrument for å spre informasjon til både bibliotekene og andre mottakere.

Hensynet til hva som kunne gavne det landsdekkende biblioteknettverket har alltid stått sentralt. Hvilke virkemidler man har hatt til rådighet har variert, og synet på forskjellige typer virkemidler har også forandret seg gjennom årene. Men målet om at alle folkebibliotek skal være en del av et nasjonalt biblioteksystem forutsetter at noen har mandat til å styre dette systemet og virkemidler til å utøve styringsfunksjonen. Det må finnes standarder av ymse slag, regler for samhandling og helst et sett av sentralt tilrettelagte tjenester som den enkelte enhet i systemet kan gjøre seg nytte av. Skal man opprettholde et velfungerende system, kreves det også kontinuerlig utvikling. Noen ledd i systemet har alltid behov for smøring, og da må staten sette inn økonomiske midler. Når man har klart å knytte sammen 434 selvstendige bibliotekenheter med nesten dobbelt så mange filialer til et funksjonelt system, har dette vært mulig fordi det sentrale organet har kunnet benytte et desentralisert apparat





for kontakt og kommunikasjon med bibliotekene. Til å begynne med hadde man bibliotekinspektører og sentralbibliotek, de siste tretti årene har man hatt fylkesbibliotek som mellomledd mellom bibliotektilsynet og de kommunale bibliotekene.

Når Statens bibliotektilsyn nå blir borte, kan det ses som et ledd i en omfattende prosess der forholdet mellom staten og kommunene har gjennomgått grunnleggende endringer. Mange av de opprinnelige kjerneoppgavene til bibliotektilsynet har blitt borte i denne prosessen.

Det første trinnet i omstillingen kom med det nye inntektssystemet for kommunene og den nye bibliotekloven som begynte å gjelde fra 1986. Inntil da var sentrale lovbestemmelser koblet sammen med tilskuddsordninger for bibliotekene. Alle folke- og skolebibliotek hadde en lovbestemt rett til statstilskudd dersom de oppfylte visse krav. Vesentlige mangler ved bibliotektilbudet eller betydelige brudd på regelverket kunne føre til at statstilskuddet ikke ble utbetalt. På denne måten var statstilskuddet et sterkt virkemiddel i arbeidet med å følge opp loven, samtidig som det var med og sikret bibliotekenes økonomi. Da det øremerkede statstilskuddet til bibliotekene ble borte fra 1986, fikk man en biblioteklov der mange pålegg og krav ble byttet ut med veiledende retningslinjer. Den nye bibliotekloven var også helt uten sanksjonsmidler.

Neste trinn i prosessen kom som en følge av den nye kommuneloven av 1992. Nå ble alle bestemmelser der kommunale vedtak skulle godkjennes av departementet (i praksis Statens bibliotektilsyn) tatt ut av bibliotekloven. Videre ble bestemmelsene om bibliotekstyrer fjernet både for folke- og fylkesbibliotek. Mange kommuner har riktignok beholdt en nemndstruktur som i det ytre ser ut som før, men dagens kommunale nemnder har ikke lenger status som særlovsorganer. Det vil si at nå er det kun kommunestyret som kan instruere dem, og kommunale ledere som for eksempel biblioteksjefen kan bare instrueres av sine overordnede i kommunen. I praksis har dette ført til at bibliotekene har fått en sterkere forankring i egen kommune, og forbindelsen til statlige bibliotekmyndigheter er mer begrenset.

Det siste trinnet i prosessen er ennå ikke fullt gjennomført. I 2000 bestemte Stortinget å fjerne det øremerkede statstilskuddet til bokbussdrift og investeringstilskuddene til bokbusser og biblioteklokaler.

Dette var tilskuddsordninger som var beholdt ved omleggingen i 1986. Også disse tilskuddene gav Statens bibliotektilsyn et styringsmandat som ble borte når tilskuddene ble tatt bort. Etter loven av 1971 skulle alle biblioteklokaler godkjennes av bibliotektilsynet. I loven av 1985 ble dette kravet tatt bort, men i reglene for investeringstilskudd var det fortsatt et godkjenningsskrav. Når det ikke lenger er tilskudd, er det heller ingen godkjenningsordning. I 2001 ble det lagt fram en stortingsmelding om oppgavefordelingen mellom staten, fylkene og kommunene der nye endringer i bibliotekloven ble signalisert. Disse endringene vil medføre at kravet om fagutdannede biblioteksjefer blir borte sammen med tilhørende forskrift.

Statens bibliotektilsyns rolle som direktorat med mandat og virkemidler til å drive aktiv styring av en samfunnssektor har altså endret seg sterkt i tiden etter 1985. Når institusjonen nå blir nedlagt, og virksomheten videreført i et nytt organ, vil det være en virksomhet som er vesentlig forskjellig fra den som kjennetegnet Statens bibliotektilsyn gjennom mange år fra opprettelsen og til utover på 1990-tallet. Selv om det fortsatt vil finnes en biblioteklov, vil lovens betydning som instrument for å samordne og styre folkebiblioteksektoren være vesentlig endret. I statens styring av biblioteksektoren er ikke lovverk og regler lenger de viktigste virkemidlene, heller ikke generelle tilskuddsordninger. I stedet for disse tradisjonelle styringsinstrumentene anser man i dag utviklingsprosjekter, informasjonstiltak og veiledning som mer tjenlige. Dette forutsetter en betydelig omstilling i de statlige organene. Men samtidig må alle de enkeltenhetene som bibliotekssystemet vårt består av, tilpasse seg de nye rammebetingelsene. Fra vårt ståsted i Statens bibliotektilsyn ser det ut til at denne tilpassingen ofte er problematisk for bibliotekene. Biblioteksektoren har i meget lang tid vært preget av sterk styring fra et statlig direktorat. Når de styringssignalene man er vant med å motta ikke kommer lenger, skaper det usikkerhet og større problemer med å nå felles mål. Utfordringen de nærmeste årene blir å opprettholde motivasjon og vilje i det enkelte bibliotek til å delta i et forpliktende samarbeid og holde fast på visjonen om et nasjonalt biblioteksystem og «eit saumlaust bibliotektilbod» som hele befolkningen kan ha nytte av.

Asbjørn Langeland





Samarbeid mellom

I Norge som i flere andre europeiske land har det blitt uttrykt ønske om nærmere samarbeid mellom arkiv-, bibliotek- og museumssektoren (ABM-sektoren). Storbritannia har opprettet Re:source som er et organ for ABM-sektoren. Erfaringene med Re:source har stort sett vært positive. Etableringen har ført til et større fokus på brukernes behov og økt satsing på de tre sektorene i Storbritannia.

I Stortingsmelding 22 (1999-2000): *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet* ble det tatt til orde for en samordning av sektorene også i Norge, og det ble fremmet forslag om å sette i gang en utredningsprosess med sikte på å etablere et organ med arbeidstittel ABM-utvikling – Kulturdepartementets kompetanse- og samordningsorgan for arkiv, bibliotek og museum.

I 2001 leverte en arbeidsgruppe med assisterende direktør Ellen Hjortsæter i Statens bibliotektilsyn som leder, rapporten «TverrsAMBand». Rapporten kommer med en rekke anbefalinger for samordningstiltak mellom sektorene, og viser også eksempler på eksisterende samarbeid i dag.

Høsten 2001 ble det klart at Statens bibliotektilsyn vil bli slått sammen med Norsk museumsutvikling og Riksbibliotekstjenesten til et ABM-organ. I tillegg til disse to institusjonene skal organet også ha arkivfaglig kompetanse. Stillingen som direktør for Abm-utvikling ble utlyst høsten 2001 og direktør for Norsk museumsutvikling, Jon Birger Østby, ble tilsatt i januar 2002. Det nye organet skal være operativt fra 1. januar 2003.

Men samarbeid mellom sektorene er ikke helt nytt. Statens bibliotektilsyn har vært med på samarbeidsprosjekter, og også gitt prosjektstøtte til slike i 2001.

Skjermkontakt med lokalhistorien

Det paraplyprosjektet som var initiert av Statens bibliotektilsyn ble avsluttet i 2001 med en artikkel-samling (se side 17), en evalueringsrapport og et avslutningsseminar. Hovedmålet for prosjektet var å styrke samarbeidet innen ABM-sektoren og gjøre lokalhistorisk materiale mer tilgjengelig for publikum ved å ta i bruk informasjons- og kommunikasjons-teknologi, blant annet Internett. *Skjermkontakt med lokalhistorien* bestod av syv delprosjekter.

Avslutningsseminaret på Bogstad gård i Oslo 12. november samlet over hundre deltakere. Flere av delprosjektlederne holdt foredrag om sine erfaringer. Det samme gjorde andre personer fra arkiv-, biblioteks- og museumssektoren som hadde erfaringer fra bruk av Internett som formidlingskanal. Innleggene kan du lese på www.bibtils.no.

At prosjektet «kan være et viktig bidrag til videreutvikling av andre tilsvarende prosjekter» ble konklusjonen i en evalueringsrapport Norsk lokalhistorisk institutt utførte på oppdrag fra Statens bibliotektilsyn. Hele evalueringsrapporten kan leses på www.bibtils.no.

Framtidas medier for bevaring av fortidas kulturarv

Dersom du lurer på hvordan det så ut i Porsgrunn i gamle dager eller vil vite mer om hva som skjedde under okkupasjonen, kan du klikke deg inn på nettsidene til Porsgrunn bibliotek. I samarbeid med lokale historielag, museer og arkiv har biblioteket digitalisert tekst og bilder fra byen. Prosjektet har fått navnet *Framtidas medier for bevaring av fortidas kulturarv*, og er et av delprosjektene i *Skjermkontakt med lokalhistorien*.

Målsetningene for prosjektet har blant annet vært å bevare unikt historisk materiale som kan gå tapt, gjøre materialet tilgjengelig for publikum ved at det legges ut på hjemmesidene og gjøres søkbart og fungere som et eksempel for andre bibliotek.

Arbeidet har gått ut på å skanne lokalhistoriske bøker og artikler og legge disse ut på Internett. Biblioteket har hatt et begrenset antall eksemplarer til rådighet, og mange av bøkene er gamle og kan lett gå i stykker. Porsgrunn bibliotek har også overtatt et okkupasjonshistorisk arkiv som har blitt skannet inn og gjort tilgjengelig. Videre har en digitalisert et stort antall lokalhistoriske fotografier. Biblioteket



arkiv, bibliotek og museum

hadde noen få fotografier selv, men de fleste har vært i lokale historielags eie. Bildene har blitt gjort søkbare på Internett via bibliotekets hjemmeside.

Prosjektet er et godt eksempel på hvordan et samarbeid mellom ABM-sektorene kan gi publikum økt tilgang til kilder.

Fjognedok

«Det stod noko om Førde husmorskule i Jul i Sunnfjord ein gong på 1960-talet...» er et av mange spørsmål en bibliotekar i Sogn og Fjordane kan få. For å gjøre det lettere å svare på slike spørsmål har man satt i gang prosjektet *Fjognedok*. Prosjektet har som hovedmål å bygge opp en bibliografisk base over lokalhistorisk litteratur fra Sogn og Fjordane. Man skal analysere og indeksere lokalhistoriske tidsskrifter, årbøker, julehefter, artikkelsamlinger osv. fra fylket. Arbeidet skulle egentlig vært ferdig i 2001, men en er ennå ikke helt i mål med å integrere arbeidet som en del av det daglige arbeidet ved bibliotekene. Prosjektet har blitt organisert av fylkesbiblioteket i Sogn og Fjordane med midler fra Statens bibliotektilsyn.

TverrsAMBAnd

En arbeidsgruppe med assisterende direktør Ellen Hjortsæter i Statens bibliotektilsyn som leder, leverte i 2001 rapporten *TverrsAMBAnd*. I rapporten kom arbeidsgruppen med en rekke anbefalinger til samordningstiltak mellom bibliotek-, museums-, og arkivsektoren, og viste eksempler på eksisterende samarbeid mellom sektorene.

Arbeidsgruppen var nedsatt av Kulturdepartementet og hadde som mandat å kartlegge fellesområder for de tre sektorene, peke på samordningstiltak og foreslå tiltak for å skape synergieffekter for utdannings-, forsknings- og kultursektoren.

Gruppen kommer med en rekke anbefalinger, blant annet foreslår de at de Kultur- og kirke departementet og Utdannings- og forskningsdepartementet sørger for å få i stand tettere samhandling mellom fag-, forsknings- og folkebibliotekene, at det legges særskilt til rette for samlokalisering av fag- og folkebibliotek i forbindelse med nybygg og at en kompensasjonsordning er den beste løsningen for å møte de utfordringene bibliotekene står overfor i fjernlånssammenheng. Hele rapporten kan leses på hjemmesidene til Kultur- og kirke departementet: <http://www.odin.dep.no/kkd>.

Nei til fakturering av fjernlån

Betaling for fjernlån fra fag- og forskningsbibliotekene har vært et diskusjonstema i mange år.

For folkebibliotekene gir slik betaling et spesielt problem fordi man ikke kan overlate fakturaer for fjernlån til sluttbrukerne. Betaling fra sluttbrukerne vil være i strid med bibliotekloven. Høsten 2000 ble spørsmålet satt i fokus av to grunner. Først signaliserte UB-Oslo at de av kapasitetsgrunner var nødt til å innføre restriksjoner i fjernlånet, og disse restriksjonene ville få betydelige konsekvenser for folkebibliotekene. Dernest gikk en rekke fag- og forskningsbibliotek ut og annonserte at de ville innføre en betalingsordning for fjernlån basert på en utredning fra RBT om dekning av marginale kostnader ved fjernlån. Disse to utspillene førte til sterke reaksjoner fra folkebibliotekene.

Statens bibliotektilsyn tok saken opp på formelt grunnlag. Etter tilsynets vurdering kunne det reises spørsmål om betaling for fjernlån var i strid med åndsverkloven § 19, og vi sendte derfor saken til Kulturdepartementet for å få et autoritativt svar. Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet engasjerte seg også i saken, og de ba om en redegjørelse fra Justisdepartementets lovavdeling. KUF ba samtidig universitetsbibliotekene vente med å innføre en betalingsordning.

Svaret fra Justisdepartementet forelå i 2001. Justisdepartementets konklusjon var at betaling for fjernlån er i strid med åndsverkloven § 19 og derfor ikke kan gjennomføres uten en lovendring.

Samarbeid mellom bibliotek og arkiv

Riksarkivaren og Statens bibliotektilsyn inngikk i mai 2001 en intensjonsavtale med målsetning om å gi publikum lettere tilgang til kildematerialet som blir oppbevart i kommunale arkiver. Statens bibliotektilsyn skal arbeide for at folkebibliotekene kan formidle utlån av arkivmateriale fra kommunale og fylkeskommunale arkiver til brukere i kommunen. Riksarkivaren skal arbeide for at kommunale, interkommunale og fylkeskommunale arkivdepoter innfører en utlånsordning av arkivmateriale til folkebibliotekene. Intensjonsavtalen skal gjøre det mulig å få benytte arkivmateriale uten å måtte reise ut av kommunen.



Bredbånd i norske

Bredbånd er en benevnelse for rask overføring av store datamengder, uavhengig om overføringen skjer trådløst/mobilt eller via fast linje. Overføringskapasitet måles som bit per sekund (bit/s). Bredbånd blir i dag brukt om nett som har en kapasitet på 2 megabit/s eller mer – en vanlig telefonlinje kan til sammenligning overføre 28,8 bits per sekund. Med bredbånd kan en utnytte multi-mediatjenester, motta og sende fullverdige tv- og videobilder osv.

Bibliotekene har blitt et satsingsområde for bredbånd. I *Regjeringens handlingsplan for bredbåndkommunikasjon* heter det: «Ved å bruke multi-mediatjenester skal folkebibliotekene utvikles som servicepunkter for småbedrifter, lokal administrasjon og folk som ikke har tilgang til slike tjenester». I St.prp. 1 (2000-2001) fra Kulturdepartementet ble det derfor foreslått å bevilge 15 millioner til bredbånd i norske folkebibliotek. Statens bibliotektilsyn ble utpekt som tilskuddsforvalter på vegne av Kulturdepartementet. Våren 2001 ble midlene utlyst og på tross av kort søknadsfrist var interessen upåklagelig. Det kom inn 76 søknader med en total søknadssum på over 61 millioner. 22 søkere ble tildelt midler, men på grunn av samarbeid mellom kommunene er antallet folkebibliotek som får bredbånd flere.

Retningsgivende for tildeling har vært føringene i St.prp. 1 (2000-2001) fra Kulturdepartementet:

«Avsetningen skal stimulere bibliotekene til å etablere bredbåndstilknytning. Dette vil styrke folkebibliotekenes funksjon som ressursentre for lokaladministrasjonen og det lokale næringsliv, bl.a. ved å legge til rette for fjernundervisning og telekonferanser. Å knytte folkebibliotekene til bredbånd skal også bidra til å sikre at en størst mulig del av befolkningen har tilgang til moderne datatjenester. Tilskuddsordningen skal dessuten stimulere biblioteksektoren til å nyttiggjøre seg og utvikle bredbåndstjenester og -anvendelser. Synergieffekter med annen etablering av bredbåndstilknytning i kommunen vil bli vektlagt.»

Du kan finne mer informasjon om bredbånd i folkebibliotek på www.bibtils.no/bredband

Phonofile – norsk musikk i biblioteket

Vil du høre «People in motion» med Saft, eller gikk du glipp av «Søster Søster» med The Aller Værste? Nå har du muligheten. I en stol i musikkavdelingen på Bergen offentlige bibliotek kan du lene deg tilbake og lytte til over 40 000 norske musikkinnspillinger. En pc koblet opp med bredbånd mot en database hos det norske firmaet Phonofile er alt som behøves. Dette prosjektet, *Tilgjengeliggjøring av norsk musikk i digital form over Internett i folkebibliotek*, er et pilotprosjekt som fikk 213 000 i støtte av bredbåndsmidlene i 2001. Prosjektet ble initiert av Phonofile AS i 2001, på oppfordring fra Kulturdepartementet, og Musikkavdelingen ved Bergen offentlige bibliotek ble spurt om å være med på prosjektet.

Phonofile er de norske plateselskapenes storsatsing på Internett og ny teknologi, og vil tilby brukerne tilgang til et musikkarkiv med over 40 000 norske verk. Firmaet ble startet i 1999 og er i første omgang rettet mot det profesjonelle brukermarkedet. Dette prosjektet er dermed Phonofiles første forsøket på å nå ut til sluttbrukerne. Et hovedmål er at prosjektet skal bidra til å gi den norske allmennheten et rikere tilbud om norsk musikk gjennom folkebibliotekene.

Støtten går både til bredbånd i biblioteket og til en avklaring rundt opphavsrettigheter når det gjelder streaming ved lyttestasjoner i bibliotekene og muligheter for hjemlån gjennom cd-brenning fra de samme stasjonene.

Avdelingsbibliotekar Siren Steen ved Bergen offentlige bibliotek forteller at en lyttestasjon ble utplassert i november 2001. «Det virker som om publikum er veldig nysgjerrige. Det er folk i alle aldre som setter seg ned for å lytte, og i løpet av en dag kan det være fem-seks personer innom.» Neste trinn i prosjektet vil være å gå fra bare lytting til også å kunne kopiere musikk på cd, forteller Steen.

De juridiske problemstillingene med slik tilgjengeliggjøring er mange, så prosjektet har engasjert en vitenskapelig assistent ved Institutt for Rettsinformatikk til å vurdere alle de juridiske aspektene. «Dersom vi klarer å få dette til vil det være veldig viktig for musikkbransjen, men også for all annen opphavsrett, sier Erik Brataas, leder for Phonofile.

folkebibliotek

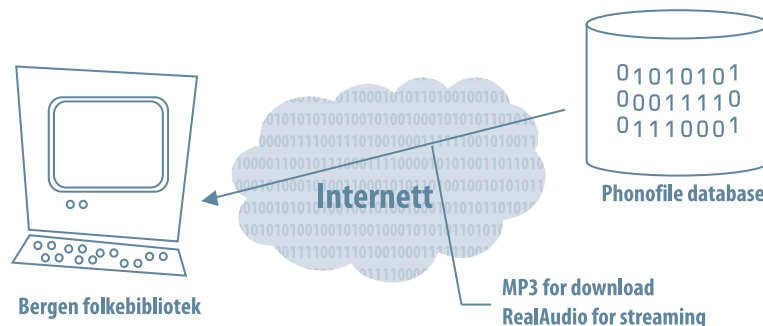
Smaalensveven

For mange små kommuner er det uforholdsmessig dyrt å etablere bredbåndstilknytning på egen hånd. Dette har ti kommuner i Indre Østfold tatt konsekvensen av. Med utgangspunkt i internettportalen Smaalensveven har de søkt om bredbåndsmidler fra Statens bibliotektilsyn i 2001, og blitt tildelt 2 278 720. Kommunene som deltar i Smaalensveven er: Aremark, Askim, Eidsberg, Hobøl, Marker, Rakkestad, Rømskog, Skiptvet, Spydeberg og Trøgstad.

Bredbåndprosjektets mål er å knytte bibliotekene, utdanningsinstitusjonene, servicekontorene og kommunenes administrasjon sammen i et høyhastighetsnett. Gjennom flere idémyldringer har det utkrystallisert seg noen tanker om hva bredbåndet skal brukes til, og bibliotekenes rolle er sentral. For eksempel vil en naturlig plassering av videokonferanseutstyr være i bibliotekene. Videre- og etterutdanning er også et felt der bredbånd plassert i folkebibliotekene er aktuelt. Indre Østfolds sentrale plassering i forhold til høgskoler og universitet bidrar til at mange elever bor hjemme og pendler til studiestedet. En utprøving av desentralisert undervisning med bibliotekene som møteplass er derfor en viktig utfordring.

De ulike kommunene har blant annet bildesamlinger og gamle lokalhistoriske filmer. Lite av dette er tilgjengelig på nett. Innsamling og synliggjøring av historiske kilder i form av lyd, bilde og multimedia er innhold som passer godt å sende over bredbånd. Kart er et annet område idémyldringene i Østfold har pekt på som aktuelt for bredbånd. Kart er og vil være et sentralt verktøy i offentlig informasjon, og man ser på en samordning og bedre utnyttning av kompetanseressurser rundt kommunens digitale kartverk som svært viktig. Bibliotekene vil her være sentrale i formidling av kart, utskrifter og bestilling/utforming av temakart.

Les mer om prosjektet på www.smaalensveven.no/SOL

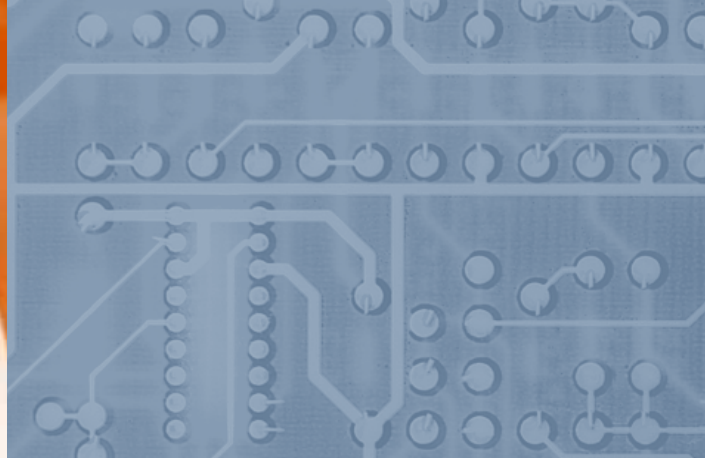


På Bergen offentlige bibliotek kan du laste ned over 40 000 norske musikkverk fra Phonofiles database.

De andre mottakerne av bredbåndsmidler i 2001:

Askvoll folkebibliotek	182 000
Biblioteka i Nordhordland	500 000
Bibliotekprosjekt Hallingdal	1 200 000
Deichmanske bibliotek - Romsås filial	340 000
Finnmark fylkesbibliotek	1 200 000
Frøya bibliotek	450 000
Gjesdal folkebibliotek	200 000
Gloppen folkebibliotek	60 000
Hordaland fylkesbibliotek	2 208 000
Hornindal folkebibliotek	130 000
Jondal folkebibliotek	200 000
Kåfjord bibliotek	50 000
Leikanger folkebibliotek	150 000
Nordland fylkesbibliotek	2 900 000
Oppland fylkesbibliotek	1 500 000
Porsgrunn bibliotek	90 000
Skjervøy folkebibliotek	234 000
Sør-Trøndelag fylkesbibliotek	700 000
Sørum bibliotek	65 000
Troms fylkesbibliotek	150 000





Bibliotek for alle

I § 1 i bibliotekloven heter det at «folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet». Denne målsettingen ligger til grunn for mange av de tilskuddsordningene Statens bibliotektilsyn yter. Selv om det i utgangspunktet er kommunenes ansvar å sørge for at alle har tilgang til bibliotek tjenester, heter det i § 14 i loven at «det kan gis særlige statstilskudd til visse bibliotekformål som ikke naturlig hører inn under den enkelte kommunes ansvarsområde, eller som er av særlig betydning for opprettholdelse av et nasjonalt biblioteksystem». Dette kan for eksempel være «bibliotek tjenester for pasienter i sykehus og helseinstitusjoner og andre som har spesielle vansker med å bruke biblioteket» som det står i § 2 i loven. Statens bibliotektilsyn forvalter midler på vegne av Kultur- og kirke departementet til disse formålene. I 2001 gikk nærmere 20 millioner til slike tiltak.

Det tilgjengelige bibliotek

En skanner som konverterer skrift til tale er et nyttig hjelpemiddel for mange blinde og svaksynte, og et av flere hjelpemiddel som skal brukes i Statens bibliotektilsyns prosjekt Det tilgjengelige bibliotek.

Bakgrunnen for prosjektet ligger i biblioteklovens formulering om at bibliotekene skal «stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet». For mange funksjonshemmede er dette ikke tilfelle. Bevegelseshemmede kommer ikke fysisk inn i bibliotekbygningen. Synshemmede får vansker med å nyttegjøre seg skriftlig informasjon, i bøker eller på skjerm. Eldre mennesker vil ofte få funksjonsvansker og trenger derfor tilpasning for å kunne bruke bibliotek tjenestene.

Statens bibliotektilsyn vil med prosjektet bidra til at retten til alle bibliotekets tjenester også gjelder funksjonshemmede. Visjonen i prosjektet er *universell utforming*, både av det fysiske miljøet

og bibliotek tjenestene. Universell utforming vil si at produkter og omgivelser er utformet på en slik måte at alle mennesker kan benytte dem, uten behov for spesialtilpassing. Mottoet for prosjektet er «Best for noen, godt for alle» sier Tone Moseid, avdelingsleder i Statens bibliotektilsyn og prosjektansvarlig for prosjektet.

I dette bibliotekprosjektet vil målet for arbeidet være tiltak for å kompensere for følgende:

- bevegelsesvansker, inkludert kortvoksthet
- hørselsvansker (tunghørt, døv)
- synsvansker (blind, svaksynt)
- kognitive vansker (problemer med å forstå, huske, oppfatte, lære og løse problemer)
- Lese- og skrivevansker
- allergiske reaksjoner/astma

Prosjektet er delt opp i fire delprosjekter. Statens bibliotektilsyn er ansvarlige for prosjektet, og Delta-senteret stiller med prosjektleder. I tillegg er det en styringsgruppe og en rekke samarbeidspartnere, blant annet Aetat, Rikstrygdeverket og Østfold fylkesbibliotek. Det er innledet samarbeid med tre bibliotek, Tønsberg og Nøtterøy bibliotek, Torshov/Sandaker filial av Deichmanske bibliotek i Oslo og Sarpsborg bibliotek. Disse skal, sammen med representanter for funksjonshemmedes organisasjoner, kartlegge tilgjengeligheten i sine bibliotek og legge til rette for at funksjonshemmede kan bruke bibliotek tjenestene.

I delprosjekt A skal den fysiske tilgjengeligheten til bibliotekene kartlegges. Denne kartleggingen skal danne grunnlaget for utarbeidelsen av en tilgjengelighetsmal, tilpasset bibliotekene. I malen blir det spesifisert minimumskrav for fysisk tilgjengelighet i bibliotek. Tilgjengelighetsmalen er ferdig og ble sendt ut på høring til brukerorganisasjonene i februar 2002.

I delprosjekt B vil man gå videre og undersøke tilgjengeligheten til bibliotek tjenestene. Tilgjengeligheten for funksjonshemmede til eksisterende tjenester og utstyr i utprøvningsbibliotekene vil bli





Utlånsavdelingen på Gjøvik bibliotek, 1962.

kartlagt, blant annet med en brukerundersøkelse. Kartleggingsfasen vil bli fulgt opp av forslag til løsninger og tiltak. Man vil så etablere en publikumsstasjon tilrettelagt for ulike brukergrupper. I denne fasen vil hovedvekten ligge på å skape tilgjengelighet til informasjon og kunnskap via Internett for funksjonshemmede.

I delprosjekt C er målet å etablere tilrettelagte arbeidsplasser for funksjonshemmede ved de tre lokale bibliotekene. De vil få tittelen teknisk veileder, og oppgavene deres vil være å veilede publikum med funksjonsvansker ved de tilrettelagte publikumsstasjonene som ble etablert i delprosjekt B. Attføringstiltak vil stå sentralt i etableringen av disse arbeidsplassene. Rikstrygdeverket betaler lønnen, mens det tekniske utstyret blir betalt av utstyrsleverandøren.

Delprosjektet innledes av en kartleggingsfase hvor man identifiserer de krav stillingen som teknisk veileder stiller. Det vil deretter opprettes kontakt med interesserte arbeidssøkere med funksjonsvansker. Ansettelse vil bli fulgt opp av en prøveperiode med

oppfølging og vekt på integrering av personen i det lokale bibliotekmiljøet.

Prosessen med rekruttering og utplassering av tekniske veiledere vil bli dokumentert i delprosjekt D. Hovedvekt vil bli lagt på de metoder som Aetat/Senter for yrkesrettet attføring bruker i arbeidet med å tilrettelegge arbeidsplassen.

Prosjektet skal etter planen være avsluttet i 2003.

Bibliotekstjenester i fengsel

Ingen låner så mange bøker som innsatte i norske fengsler. I 2001 var det totale utlånet av medier i fengsler som omfattes av Statens bibliotektilsyns statistikk 129 078. Av dette var 109 969 bøker. Dette tilsvarer 88,8 bøker per innsatt. Til sammenligning ligger utlånet bøker per innbygger i Norge på rundt fem.

Bibliotekstjeneste til innsatte i fengsel blir utført av lokale bibliotek og finansieres med statlige midler. Ordningen omfattet i 2001 17 institusjoner. Statens bibliotektilsyns tilskudd til fengselsbibliotek var på 4 352 000 kroner.

Slutt på direkte støtte til bokbusser

2001 var et år med lite investering i mobile bibliotekstjenester i kommunene. Grunnen til dette var trolig at den direkte støtten til drift av og investering i bokbusser fra og med 2001 ble fjernet og plassert inn i rammetilskuddene til kommunene. Unntaket er samiske bokbusser som fremdeles får støtte. Frem til og med 2000 ble det gitt støtte til drift av mobil bibliotekstjeneste til kommuner som var innenfor Statens nærings- og distriktsutviklingsfonds virkeområde. Tilskuddet var på 50 % av driftskostnadene til bokbuss eller -båt. Investeringstilskuddet på 50 % til kjøp av bokbuss var uavhengig av SND-status. Om den sviktende satsingen på bokbusser er et forbigående fenomen eller en varig trend gjenstår å se.

Folkebibliotekene som læringsarenaer

Livslang læring er blitt en sentral politisk målsetning. I Stortingsmelding 30 (2000-2001) *Langtidsprogrammet 2002-2005* heter det om Kompetansereformen at den skal «bidra til å gi hele befolkningen muligheten til kompetanseutvikling, uavhengig av alder, kjønn, bosted og tidligere utdanning.» Regjeringen vil at tilbudene skal legges til rette for brukerne, og at de skal kunne gjennomføre utdanningen uten å måtte gå ut av arbeidslivet.

Disse ønskene er ikke nødvendigvis oppfylt i dag. Mange utdannelser forutsetter at en må reise bort til et sentralt utdanningssted. Alle har ikke anledning til å gjøre det for å ta videreutdanning. Dersom det skal bli alvor av visjonene om livslang læring må man derfor kunne studere der en bor.

Her kommer folkebibliotekene inn: de kan bli en naturlig kunnskapsbase og møteplass for denne type studenter. At dette er et satsingsområde for bibliotekene blir også slått fast i Stortingsmelding nr. 22 *Kjelder til kunnskap og oppleving – Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid*. Her heter det at «folkebibliotekene må utvikle IKT-bruken i forbindelse med desentralisert utdanning, fjernlånstjenester, innhenting og bearbeiding av informasjon og tilgjengelighet til databaser.»

Statens bibliotektilsyn har gjennom forsøks- og utviklingsmidler støttet flere prosjekter som har som målsetning å utvikle bibliotekene til desentraliserte læringsarenaer.



Studiesenteret i Skjåk

At innbyggerne skulle kunne bo hjemme mens de tok videreutdanning var bakgrunnen for at Skjåk, som et av de første bibliotekene i landet, etablerte studiesenter. Og senteret har blitt en suksess.

Studiesenteret ved folkebiblioteket startet opp som et pilotprosjekt i mars 1999, med FoU-midler fra Statens bibliotektilsyn. Målsettingen var todelt. For det første skulle senteret bidra til at innbyggerne i Skjåk lettere fikk tilgang til etter- og videreutdanning, og for det andre skulle næringsliv og organisasjoner i Skjåk få mulighet til å benytte utstyr og lokaler til kompetanseutvikling av sine ansatte og medlemmer.

Erfaringene med senteret er udelt positive. Bruken er tilfredsstillende, men kan bli enda bedre.

Kommunale etater har brukt senteret både til kursvirksomhet og videokonferanser, mens lokale virksomheter har brukt det til kurs og i mindre grad til konferanser. Privatpersoner som ønsker seg økt kompetanse har brukt senteret til å hente og sende informasjon. Terskelen for å gå i gang med studier har blitt senket etter at prosjektet har kommet i gang. For mange har dette vært den eneste muligheten til å ta videreutdanning – å reise bort har ikke vært noe alternativ. Datakurs har vært svært populært, men også studenter som har vært hjemme på ferie og personer som har tatt studier ved fjernundervisning har brukt senteret.

Tolking av fremmedspråklige har blitt mye enklere og billigere etter at muligheten for videokonferanse kom. Nå foregår all tolking ved at tolken sitter et sted og deltakerne sitter i studiesenteret.

Senteret vil gjerne markedsføre seg enda mer. Det er viktig å få frem at alle kan benytte seg av tilbudet. Bedriftsbesøk har vist seg som en effektiv måte å nå frem til brukerne på.

Studiesenteret ved Skjåk folkebibliotek fikk Voksenopplæringsforbundets folkeopplysningspris, VOFO-prisen, for 2001.

Pedagogiske bibliotekarer

Bibliotekarene vil få nye oppgaver knyttet til voksenopplæring i tiden som kommer. Prosjektet Pedagogikk i verkstader for sjølvstudium (PIVS) har hatt som målsetning å gi ansatte i folkebibliotek kompetanse i veiledning av voksne. Dette er nødvendig slik at bibliotekene skal bli bedre læringsarenaer i forbindelse med



Lesesalen på Grünerløkka filial, Deichmanske bibliotek, 1914. FOTOGRAF: A. B. WILSE

gjennomføring av Kompetansereformen. PIVS har utviklet et 10-vektals studium der deltakerne, som en del av studiet, har satt i gang tiltak i egne kommuner. Prosjektet har hatt 24 deltakere fra 18 kommuner i 10 fylker, både små og store kommuner har vært representert. Prosjektansvaret har vært hos Hordaland fylkesbibliotek, og Høgskolen i Bergen har vært engasjert som kursansvarlig.

PIVS viser at kombinasjonen av utdanning knyttet opp mot kommunal planlegging fører til utvikling. Målrettet arbeid har gitt resultater i form av et utvidet servicetilbud. Tilgjengelighet og tilrettelegging av biblioteket, mediesamling, teknologisk utstyr og informasjonsvirksomhet er funksjoner som har fått et løft eller har blitt bedre planlagt. Alle deltakerne har opprettet kontakt med lokale utdanningstilbydere. Som et ledd i den skriftlige eksamen har deltakerne laget en prosjektoppgave i form av en utviklingsplan for sitt eget bibliotek som læringssenter.

Prosjektet har vært meget vellykket og vil bli videreført også utover prosjektperioden.

Prosjektet har blitt finansiert av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Statens bibliotektilsyn og deltagerkommunene.

kursoversikt.no

Det er en jungel av voksenopplæringstilbud der ute. For å hjelpe interesserte i å finne frem er nettstedet kursoversikt.no startet opp. Prosjektet bygger på et

etablert samarbeidsprosjekt mellom fylkesbiblioteket i Akershus og Voksenopplæringsforbundet, VOFO. Det er opprettet en kursdatabse, kursoversikt.no, som er en oversikt over voksenopplæringskurs i regi av studieforbund og offentlige institusjoner. I videreføringen av prosjektet legges det vekt på økt deltagelse av de lokale folkebibliotekene og sikring av en fremtidig, selvstendig drift.

Statens bibliotektilsyn støttet prosjektet med 45 000 kroner i 2001.

Evaluering av tidsskriftsdatabasen EBSCO

Statens bibliotektilsyn prøver i perioden 1. november 1999 til 1. november 2002 ut et abonnement fra databaseier EBSCO på utenlandske tidsskrifter i fulltekst. Avtalen omfatter cirka 600 søkbare engelskspråklige tidsskrifter, og 35 folkebibliotek deltar i prosjektet. Alle med lånekort på et av de deltakende bibliotekene kan få tilgang til å søke i databasen, enten på biblioteket eller hjemmefra. Formålet med prosjektet er å undersøke om denne typen utenlandske baser er relevante for norske folkebibliotek og deres brukere.

Statens bibliotektilsyn engasjerte BRØDD til å kartlegge bruken av basen. En spørreundersøkelse som ble gjennomført i 2001, vår og høst, viste at bare noen få bibliotekarer brukte tjenesten, og at få av disse mente de hadde behov for den. Men selv om de ikke bruker basen mener 52 % av bibliotekarene at tjenesten bør videreføres utover forsøksperioden.



Formidling til barn og unge

Et av hovedmålene til Statens bibliotektilsyn er å stimulere til økt leseinteresse hos barn og unge, og mange av prosjektene som får støtte har dette som målsetning. I takt med den generelle samfunnsutviklingen har litteratur og lesing fått hard konkurranse fra andre medier og aktiviteter. Det viser seg at tiden barn og unge bruker på lesing av bøker synker, det samme gjør utlånet av bøker til disse aldersgruppene på bibliotekene. Denne utviklingen er uheldig, særlig med tanke på at samfunnet blir mer og mer tekstbasert, og språklig mestring dermed blir enda viktigere. En OECD-undersøkelse viser at norske barn og unge ligger langt etter de beste i Europa når det gjelder leseferdighet, og at av ti norske avgangselever i videregående skole mangler nødvendige basiskunnskaper i lesing og skriving.

Inspirasjonsseminar for barnebibliotekarer

«Mange gode ideer», «spennende» og «veldig nyttig!» var noen av kommentarene fra deltakerene på inspirasjonsseminarene for barne- og ungdomsbibliotekarer som Statens bibliotektilsyn arrangerte i 2001. Seminarene ble lagt opp som turneer rundt om i fylkene, slik at også bibliotek med dårlig råd kunne delta. 10 fylker ble besøkt i to omganger, fem om våren og seks om høsten. Om høsten holdt Anne Liv Tønnessen, førstekonsulent ved Rogaland fylkesbibliotek og kjent fra lesestimuleringsprosjektet Troll i ord, foredraget «Med teksten på tunga og boka i handa – lesestimuleringsprosjekter av og for unge». Bibliotekar Hanne Dahll-Larsson ved Kristiansand folkebibliotek snakket om «Brukermedvirkning i biblioteket og 'etisk prosess'». Til sammen har over 200 barne- og ungdomsbibliotekarer deltatt på seminarene. Pga. den gode responsen fortsetter seminarrekken også i 2002. Ansvarlige i Statens bibliotektilsyn har vært Vilde Ronge og Eva H. Rogneflåten.

Prosjekt Leselyst

Å få besøk av en Bokbamse kan være en stor opplevelse for en toåring. Dette har de tatt konsekvensen

av i Øvre Eiker hvor biblioteket har startet Prosjekt Leselyst. Prosjektet ble satt i gang i 2001 av Øvre Eiker bibliotek og retter seg mot alle barn og unge i kommunen. Målsettingen er først og fremst å stimulere barns språkutvikling og leseferdigheter. Man legger opp til flere tiltak, og sentralt står Bokbamse som er tilknyttet barneavdelingen på hovedbiblioteket. Bokbamse går på hjemmebesøk til 2-åringene hvor hun blant annet gir bort en bok. 4-åringene blir invitert til biblioteket til en lesestund hvor de også mottar hver sin bok. Når barna begynner på skolen, får de igjen kontakt med Prosjekt Leselyst. Kommunen gir da alle barn tre bøker hver.

Foreldrene blir gitt informasjon om litteratur og bibliotek på ulike måter, og sentrale institusjoner som blant annet helsestasjon, barnehage og skole trekkes inn.

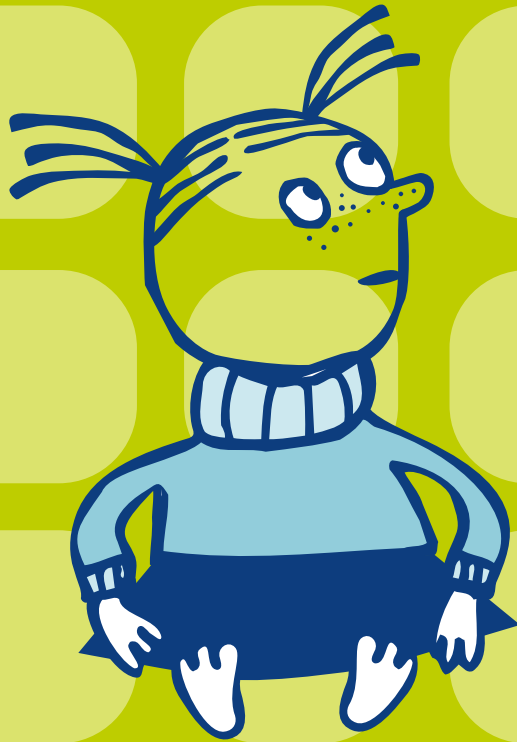
Prosjektet varer til 2003 og Øvre Eiker har fått tilskudd på 90 000 i 2001.

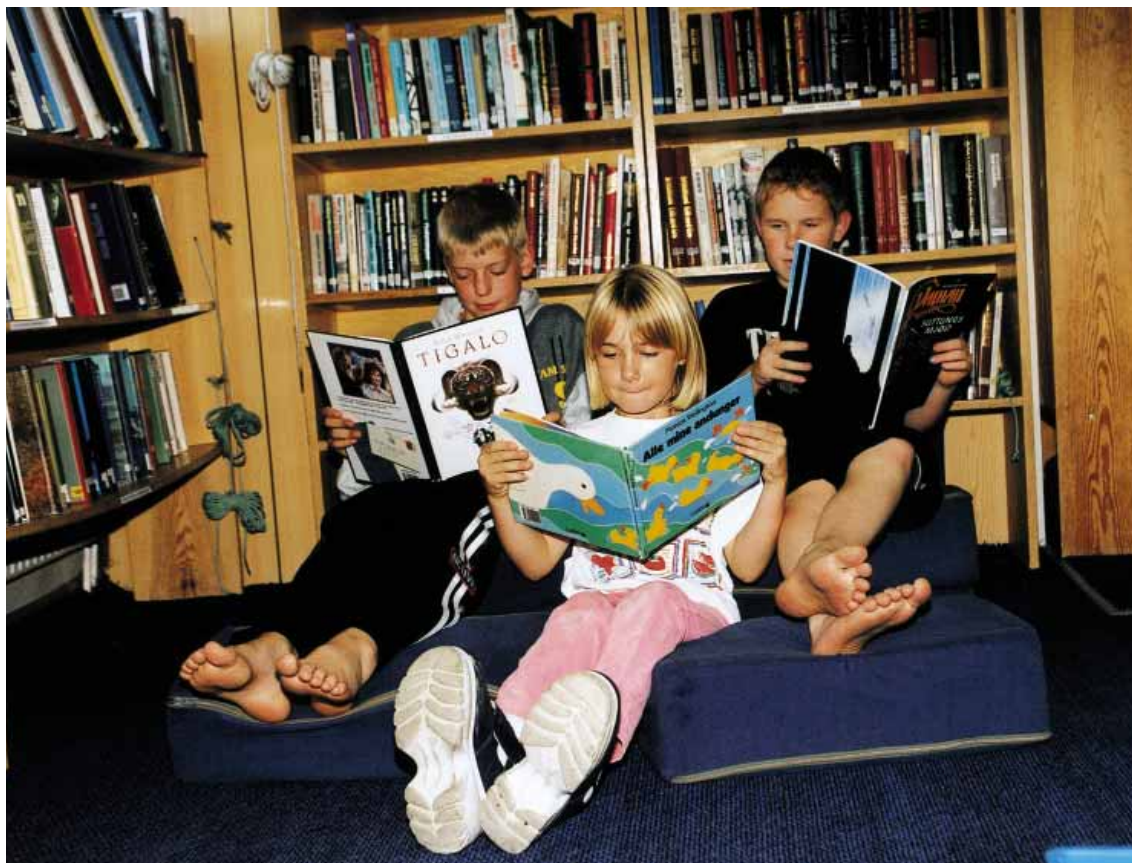
Poesiforstand

Mange ungdommer leser, men veldig få av dem leser ny norsk lyrikk. Dette bestemte Norsk forfattersentrum seg for å gjøre noe med, og satte derfor i gang prosjektet Poesiforstand som Statens bibliotektilsyn og Norsk kulturråd har støttet med 100 000 hver.

I prosjektet Poesiforstand er målet å formidle samtidspoesi på en aktiv og mer grundig måte enn det er mulig å gjøre innenfor skoleverket. To unge diktere, Gunnhild Øyehaug og Pedro Carmona-Alvarez, har vært ansvarlige for samlingene, sammen med en ansatt fra Bergen offentlige bibliotek. Det ble gjennomført 12 samlinger der norske samtids-poeter som Tone Hødnebo, Geir Gulliksen og Gro Dahle ble invitert til å snakke om egne dikt. Øyehaug og Carmona-Alvarez fungerte i følge seg selv som «guider» som skulle guide ungdom i ukjent litterært terreng og gi dem lyrikkleseglede.

For å verve deltakere gikk guidene rundt i 2. og 3. klasser på videregående skoler i Bergen. En ville at nivået skulle være ganske høyt, så derfor la de ikke skjul på at dette kurset var for spesielt interesserte. Likevel var interessen stor, og det gledelig-





FOTOGRAF: BERIT SOLHAUG

ste av alt – den ble større etterhvert. Tilbakemeldingsskjemaene fra deltagerne viser at dette er et tiltak som har gitt inspirasjon både til lyrikklesing og –skrivning.

Lesestafetten

11. november 2001 var nesten 200 ungdommer samlet i Folken i Stavanger for å se Tore Renberg lansere Lesestafetten, et samarbeidsprosjekt mellom Statens bibliotektilsyn og Foreningen lles. Målet med Lesestafetten er todelt. For det første skal en stimulere til leselyst blant unge ved å la rollemodeller lese fra tekster som har gjort inntrykk på dem, og for det andre skal man legge til rette for nettverksbygging mellom bibliotekarer, lærere og elever. Fylkesbibliotekene og en utnevnt budbringer, som oftest en bibliotekar, setter i gang de lokale aktivitetene, og formidler sine erfaringer via egne hjemmesider.

Stafetten startet 1. november 2001 og varer til

og med desember 2003. Hvert av de 17 påmeldte fylkene har stafettpinnen en måned om gangen. Statens bibliotektilsyn støtter hvert av de deltagende fylkene med 10 000 kroner. Du kan lese mer på www.lesestafetten.no.

Ungdom og bibliotek - nye veier å gå i formidling av opplevelse og informasjon

Hovedmålet med dette prosjektet er å inspirere til større interesse for litteratur og andre kulturuttrykk for ungdom. Fylkesbiblioteket i Nord-Trøndelag har tatt initiativ til prosjektet og samarbeider med en rekke folkebibliotek i fylket.

Prosjektet består av en rekke mindre delprosjekter, alle med mål om å stimulere til lesing blant barn og unge. Blant delprosjektene finner en «Enhjørningen» og forfatterturneene «Den grønne hesten» og «Skrift». Nettstedet Enhjørningen er et nettsted der ungdommer kan legge ut selvskrevne tekster – novel-

ler, dikt osv. Forfatterturnéene arrangeres i samarbeid med Norsk Forfattersentrum Midt-Norge og går rundt til skolene i fylket. «Den grønne hesten» går til barn- og ungdomsskoler og «Skrift» til vide-regående. Prosjektet har fått FoU-midler fra Statens bibliotektilsyn i årene 1999 til 2001.

Emneindeksering av skjønnlitteratur og bildebaserte søkesystemer

Bak denne prosjektittelen skjuler det seg et viktig tiltak, nemlig et forsøk på å utvikle søkesystemer som er tilpasset barn. Der vanlige søkesystemer for voksne er tekstbasert og ikke er treffsikre nok, ville initiativtakerne teste ut bildebaserte søkesystemer. Hovedmålet med prosjektet var å stimulere til økt leselyst hos barn.

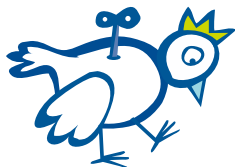
Noen av prosjektdeltakerne hadde fått demonstrert det amerikanske søkesystemet Kid's catalog, og ville prøve ut om dette kunne oversettes og overføres til norske forhold. Etter mye om og men, og liten interesse fra leverandøren i USA ble Kid's catalog skrinlagt, i alle fall i denne omgang. I stedet har det blitt utviklet et norsk bildebasert søkesystem – SafariSøk. Dette er også bildebasert og gjør det mulig å søke etter emner i barnebibliotekets bøker.

Prosjektet var et samarbeid mellom Tønsberg og Nøtterøy bibliotek, Ålesund bibliotek, de respektive fylkesbibliotekene i Vestfold og Møre og Romsdal samt Biblioteksentralen og Høgskolen i Oslo.

Familien og boka i sentrum

Halden bibliotek har i samarbeid med PPT-tjenesten og skolene i Halden tatt initiativ til dette prosjektet, der man vil stimulere 2. – 4. klassinger til å interessere seg for bøker og lesing. Gjennom ulike lesefremmende tiltak vil en forebygge lese- og skrivevansker i småskolen. Det tas også sikte på å trekke foreldrene aktivt med i prosessen. Prosjektet omfatter kurs for lærere, kulturkvelder på biblioteket for foreldre og lærere, klassebesøk i biblioteket, oppretting av lese-sirkler og utsending av nyhetsbrev til foreldre.

Prosjektet fikk 148 000 i støtte fra Statens bibliotektilsyn i 2001.



Kulturdepartementets premiering av barne- og ungdomslitteratur og tegneserier 2000

Statens bibliotektilsyns rådgivende utvalg for barne- og ungdomslitteratur leser gjennom alle barne- og ungdomsbøker som blir utgitt i Norge hvert år. Dette arbeidet resulterer i katalogen «Veiledende liste». Utvalget er også jury for Kultur- og kirkedepartementets premiering av bøker og tegneserier for barn og ungdom. Statens bibliotektilsyn arrangerer premieringen og i 2001 foregikk den i Det Norske Medicinske Selskab. Disse forfatterne og illustratørene ble premiert:

Litteraturpremie

Jon Fosse: «Søster». Det Norske Samlaget. (kr 40.000,-)

Bildebokpremie

Hans Sande (tekst) og Gry Moursund (illustrasjoner) «Arkimedes og brødiskiva». Gyldendal Tiden. (kr 40.000,- deles likt)

Fagbokpremie

Anne Thelle Backer: «Japan – solens opprinnelse». Omnipax. (kr 35.000,-)

Debutantpremie

Ragnfrid Trohaug: «Okkupert kjærleik» Det Norske Samlaget. (kr 22.000,-)

Illustrasjonspremie

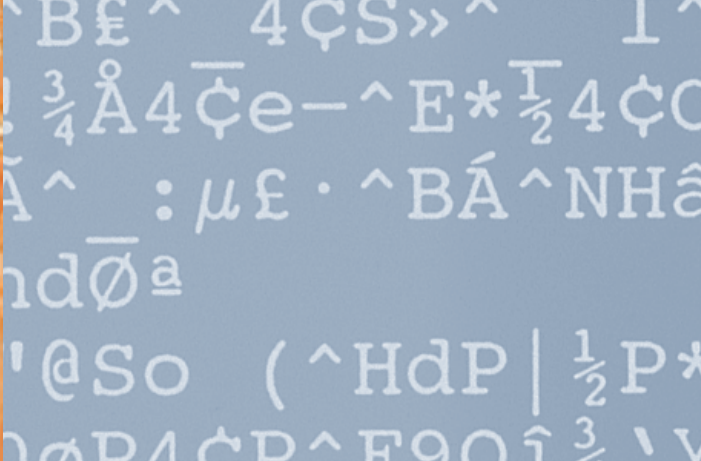
Justyna Nyka: «Hva skal du bli?» skrevet av Rune Tuverud. Omnipax. (kr 22.000,-)

Oversetterpremie

Kari Kemény: «Rødhette på Manhattan», skrevet av Carmen Martín Gaité. Gyldendal Tiden. (kr 22.000,-)

Tegneseriepremie

InkaLill: «Tidens Trapp». (Ridderne av Dor, hefte 7). Bladkompaniet. (kr 22.000,-)



Utvalg, råd og komiteer 2001

Fylkesbibliotekenes fremtid

Statens bibliotektilsyn satte på forsommeren 2001 ned en arbeidsgruppe for å utrede fylkesbibliotekenes fremtidige rolle. Bakgrunnen for arbeidsgruppen var St. meld. nr. 22 der departementet konkluderte med at det ville komme endringer i bibliotekloven slik at fylkeskommunene i fremtiden vil bli stilt fritt til å organisere bibliotekoppgavene slik de finner

det formålstjenlig. I dag er fylkesbibliotekene hjemlet i biblioteklovens § 8 der det heter at alle fylkeskommuner skal ha et fylkesbibliotek ledet av en fagutdannet biblioteksjef.

Arbeidsgruppen fikk seks medlemmer og ble ledet av Aud Folkestad fra Kommunenes sentralforbund. De andre medlemmene representerte fylkesbibliotekene, folkebibliotekene, Norsk bibliotekforening og Statens bibliotektilsyn. Gruppen fikk som mandat å gjøre rede for dagens situasjon, vurdere behov for endringer i lovgrunnlaget i forhold til dagens praksis og peke ut de viktigste oppgavene for fylkesbibliotekene i årene som kommer.

Resultatet av gruppens arbeid kan leses i rapporten *Et nytt løft. Fylkesbibliotekene – revitalisert, ikke utrangert!* som ble sendt ut til høring i januar 2002. I denne rapporten kommer gruppen med en rekke anbefalinger for hvordan fylkesbibliotekene skal fungere i fremtiden. Blant annet mener gruppen at fylkesbibliotekene ikke nødvendigvis må opprettholdes som selvstendige institusjoner, men oppgavene de utfører i dag må videreføres og utvikles. De må få en ny rolle som regionale utviklingsaktører og kan med fordel integreres i fylkeskommunenes planavdelinger.

Arbeidsgruppen anbefaler i rapporten at de regionale bibliotekoppgavene fortsatt skal være lovhjemlet, og at de knyttes til:

- Rådgivning og kompetanseutvikling
- Samordning
- Forsøks- og utviklingsarbeid

Endringer i lovgivning og andre samfunnsforhold er også med på å tvinge frem endringer for fylkesbibliotekene. Fylkeskommunene står fritt til selv å organisere sine tjenester, og dette bør gjelde også de regionale bibliotekoppgavene.

Arbeidsgruppen anbefaler videre:

- Fortsatt egen biblioteklov som hjemmel for regionale bibliotekoppgaver
- Den regionale bibliotektilsynet skal arbeide med både fag-, folke- og skolebibliotek i regionen
- Det regionale biblioteknivået skal fortsatt spille en viktig rolle når det gjelder et likeverdig bibliotektilbud for alle, gjennom å videreutvikle mediefor- syning og fjernlån
- Statlige myndigheter bør bli mer tydelige i sine krav til det regionale nivået

Medlemmer i arbeidsgruppen for å utrede fylkesbibliotekets rolle i fremtiden

- Aud Folkestad, leder i kulturutvalget Møre og Romsdal (leder)
- Tove Pemmer Sætre, Høgskolen i Bergen
- Ellen Østgård, Troms fylkesbibliotek
- Elisabeth Lund, Vestre Toten bibliotek
- Frode Bakken, leder, Norsk Bibliotekforening
- Tone Moseid, rådgiver, Statens Bibliotektilsyn
- Lars Hansen Juvik, Nordland Fylkesbibliotek (vararepresentant)



Redaksjonsrådet for Bok og bibliotek

- Leikny Haga Indregard
- Liv Sæteren
- Trond Minken
- Nora Finne

Redaksjonsutvalget for Biblioteknett Norge

- Webredaktør Kristin Hagelid, Nasjonalbiblioteket
- Konsulent Mona Heden, Mikromarc
- Fylkesbiblioteksjef Svein Nilsen, Østfold fylkesbibliotek
- Avdelingsleder Svein Arne Tinnesand, Rogaland fylkesbibliotek
- Frilanser Jon Olav Skålid, Moss
- Universitetsbibliotekar Eigill Fareth, Universitetsbiblioteket i Tromsø

Statens bibliotektilsyns rådgivende utvalg for barne- og ungdomslitteratur

- Avdelingsleder ved Bærum bibliotek, Mette Helgfjord (leder)
- Bibliotekar Thomas Brevik
- Lærer Helga Johansen, Sandtorg
- Høgskolelektor Eivind Karlsson
- Bibliotekar Gunnel Kjenstad
- Skolebibliotekar Ole Peder Moy
- Cand.philol. Anne-Stefi Teigland

Utvalg og komiteer der Statens bibliotektilsyn var representert i 2001

Internasjonalt:

IFLAS Standing Committee on Library services to Multicultural Populations

Nasjonalt:

Styringsgruppen for Kulturnett Norge
Programstyret for Norges forskningsråds program for bibliotekforskning
Uka for voksnes læring
Styret for Bibsys
Rådet for Bibsys

Styret for Stiftelsen BRODD

Styret i Norsk forfattersentrum

Arbeidsgruppen for Den kulturelle skolesekken

Norsk kulturråds faglige utvalg for litteratur og allmenne tidsskrift (observatørstatus)

Arbeidsgruppe for IT og andre sektorovergrepene spørsmål innenfor bibliotek, arkiv og museum

Fjernlånsundersøkelsen 2000

Statens bibliotektilsyn gjennomfører hvert femte år en undersøkelse om fylkesbibliotekenes fjernlånsvirksomhet. I 2001 ble undersøkelsen foretatt av BRODD på oppdrag av Statens bibliotektilsyn og viser at det til dels har vært store endringer.

De viktigste funnene er:

- Andelen emnebestillinger til fylkesbibliotekene har gått ned fra 12 % i 1990 til 3 % i 2000.
- Andelen inngående bestillinger til fylkesbibliotekene fra bibliotek utenfor fylket har økt fra 3 % i 1990 til 23 % i 2000.
- Andelen inngående bestillinger til fylkesbibliotekene fra andre fylkesbibliotek har gått ned fra 21 % i 1990 til 1 % i 2000.

Andelen utgående bestillinger fra folkebibliotekene til eget fylkesbibliotek har sunket fra 43 % i 1995 til 20 % i 2000, mens bestillingene fra folkebibliotekene til andre folkebibliotek, Deichmanske bibliotek, fagbibliotekene og Depotbiblioteket v/NBR har økt.

Evaluering av Statens bibliotektilsyn

Statens bibliotektilsyn ble i 2001 evaluert av et evalueringsutvalg nedsatt av Kulturdepartementet. Det var institusjonen selv som tok initiativ til evalueringen, begrunnet i behovet for en best mulig tilpasning til forstående utfordringer og muligheter, slik de ble skissert i ABM-meldingen. Den samme evalueringen ble foretatt av Norsk museumsutvikling.

Evalueringsutvalget peker på at denne feilaktige oppfatningen kan bunne i dårlig kommunikasjon fra tilsynets side: både når det gjelder hvilke oppgaver og mandat det faktisk har, men også kommuniseringen av de prosjektene det har gjennomført som har vært vellykkede. For det viser seg at mange av interessentene er fornøyde med de lokale prosjektene, men misfornøyde med at resultatene og erfaringene ikke blir kommunisert til resten av landet. Dermed blir også nytteverdien av prosjektene begrenset for sektoren samlet sett.

Utvalget kommer med en rekke anbefalinger til endringer for Statens bibliotektilsyn, blant annet:

- Mandatet Statens bibliotektilsyn arbeider etter bør redefineres, og en bør vurdere hensiktsmessigheten av den vekt tilsynsfunksjonen har i dag.
- Tilsynet bør satse mer på egeninitierte utviklings tiltak.
- Tilsynet bør satse på å styrke samarbeidet mellom forskjellige bibliotektyper.
- Tilsynet bør utvikle en overordnet strategi som fanger opp de sentrale problemstillingene i biblioteksektoren, og angi hvordan denne strategien kan omsettes i praktisk handling.

Evalueringsutvalget gjennomførte en intervjuundersøkelse blant målgruppene og samarbeidspartnerne til de to institusjonene. I svarene var det både ros og ris. Noen var til dels svært kritiske når det gjaldt deler av Statens bibliotektilsyns virksomhet. De var fornøyde med måten tilsynet ivaretok forvaltningsoppgavene og karakteriserte denne som ryddig og god. Enkeltstående prosjekter og satsinger fikk også positive tilbakemeldinger. Interessentene var mest kritiske til Bibliotektilsynets innsats for å utvikle sektoren. En stor del ønsket seg et mer offensivt og visjonært organ, med større vekt på strategisk policyutvikling og fellesløsninger for biblioteksektoren.

Evalueringsutvalget peker på at interessentene synes å ha en til dels feilaktig forståelse av tilsynets mandat og arbeidsoppgaver. De har ikke tatt inn over seg at Statens bibliotektilsyn er et tilsynsorgan med en rekke tunge tilsynsoppgaver, og at selv om virksomheten i de siste årene har dreiet mer mot utviklingstiltak, opptar tilsynsoppgavene fortsatt en stor del av virksomheten. Det er ikke et rent utviklingsorgan slik Norsk museumsutvikling er.

Medlemmer i evalueringsutvalget

Direktør Kristian Berg,
Historiska museet i Stockholm (leder)

Rådmann Rannveig Egerdal Eidet,
Sørum kommune

Museumsdirektør Inger Jensen,
Oslo bymuseum

Direktør Jens Thorhauge,
Bibliotekstyrelsen i Danmark

Fylkesarkivar Gunnar Urtegaard,
Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane

Publikasjoner 2001

Norske folkebibliotekbygninger 1990 – 2000

«Bibliotekarkitekturen er symptomatisk for samfunnet – nasjonalt og lokalt» heter det i innledningen til denne flotte oversikten over nye norske folkebibliotekbygninger fra 1990 til 2000. Ni norske folkebibliotek samt Samisk spesialbibliotek er valgt ut til å representere 90-tallets biblioteksbygging i Norge. Heftet er gjennomillustrert av fotografen Jiri Havran og tekstene er forfattet av Mari Lending.

Skjermkontakt med lokalhistorien

Internett som formidlingskanal for lokalhistorie. Erfaringer fra arkiv, bibliotek og museer

Paraplyprosjektet Skjermkontakt med lokalhistorien ble avsluttet i 2001, og i den anledning ble det gitt ut en rapport med erfaringer fra prosjektet. Prosjektet organiserte syv lokale prosjekter om lokalhistorie i et nettverksprosjekt, der ABM-samarbeid var en fellesnevner. Rapporten presenterer disse prosjektene, men prøver også å bringe videre andre erfaringer med formidling av lokalhistorie. Blant annet er det egne artikler om erfaringer med lokalhistorie i skolen, arkivmateriale på Internett og digitalisering av museumssamlinger.

Bok og bibliotek

Bok og bibliotek er et bibliotektidsskrift som utgis av Statens bibliotektilsyn. Historien til bladet går langt tilbake. Det begynte i 1907 under navnet «For folke- og barneboksamlinger», skiftet navn til «For folkeoplysning» i 1916 og til «Bok og bibliotek» i 1934. Chris Erichsen har vært redaktør i 2001.

Tidsskriftet kommer med 8 nummer i året, og hadde i 2001 et opplag på cirka 3500. Det er medlem av Den Norske Fagpresses Forening og redigeres etter redaktørplakaten.

Andre publikasjoner i 2001

- Årsmelding 2000
- Veiledende liste 2000. Statens bibliotektilsyns rådgivende utvalg for barne- og ungdomslitteratur
- Bibliotek 2001 med bibliotekstatistikken 2000
- Personopplysningsloven. En orientering til bibliotekene. Av Hege Sehested Zakariassen
- Retningslinjer for biblioteklovgivning og -politikk i Europa. EBLIDA/Europarådet
- Statens bibliotektilsyns virksomhetsplan 2000. På norsk og engelsk
- Bibliotekstatistikk Norge 2000, brosjyre på nynorsk, bokmål og engelsk. Utgitt i samarbeid med Riks bibliotektilsynet

Alle publikasjonene kan bestilles fra Statens bibliotektilsyn, postboks 8145 Dep, 0033 Oslo.



Regnskap for Statens bibliotektilsyn 2001

Post 01-1	Lønn og godtgjørelser	5 498 315
Post 01-2	Varer og tjenester	10 371 203
Post 60	Bredbånd	15 000 000
Post 78	Diverse tiltak	
11	Norsk barnebokinstitut	2 842 000
12	Punktskriftrykkeriet til Norges Blindforbund	3 358 000
13	Tiltak for døvblinde	3 295 000
14	Videogram for døve	4 426 000
15	Vestlandske blindforbund	203 000
16	Døves forlag	225 000
21	Samisk spesialbibliotek	3 593 000
22	Finsk bibliotekjeneste	271 000
23	Bibliotekjeneste på Svalbard	133 000
24	Samiske bokbusser	3 118 000
31	Bibliotekjeneste for innvandrere og flyktninger	3 680 000
32	Formilding av spesiallitteratur	1 579 000
33	Nord-Sør-biblioteket	329 000
34	Bibliotekjeneste i statlige helseinstitusjoner	1 501 000
35	Bibliotekjeneste i fengsel	4 352 000
4	Stipend	91 685
5	Premiering av barne- og ungdomslitteratur	203 000
61	Lyd- og videoboktiltak	549 000
62	Frakttilskudd/kommunikasjon	334 000
81	IT-satsing	1 852 585
9	Prosjekt/fellestiltak	7 235 243
Kap 0328	Museums- og kulturvernformål	
7812	Biblioteknett Norge	1 031 000
Utgifter		74 104 315
Inntekter og trygderefusjoner		961 499

Ansatte i Statens bibliotektilsyn i 2001

ASBJØRN LANGELAND, *direktør*

ELLEN HJORTSÆTER, *assisterende direktør*

ESMAIL AZADFAR, *førstekonsulent (fra 1.5.2001)*

CHRIS ERICHSEN, *redaktør for Bok og bibliotek*

BENTE GRANRUD, *førstekonsulent (vikariat fra 23.10.2001)*

SIDSEL HINDAL, *rådgiver*

LIV RANDI KRISTIENSEN, *sekretær (til 31.8.2001)*

TONE MOSEID, *rådgiver*

KARIN MÅRTEIG, *rådgiver*

GRETHE GJERDINGEN MYRDAHL, *førstesekretær*

BERIT PETERSEN, *konsulent (til 31.8.2001)*

ERLEND RA, *førstekonsulent (fra 1.11.2001)*

EVA HAGA ROGNEFLÅTEN, *førstekonsulent (permisjon fra 27.9.01)*

VILDE B. RONGE, *førstekonsulent (fra 28.5.2001)*

JANNICKE RØGLER, *web-redaktør for Biblioteknett Norge (fra 20.8.2001)*

MARGARETH SAND, *førstekonsulent (fra 14.2.2001 til 31.7.2001)*

HARALD SKEIE, *førstekonsulent (fra 7.5.2001)*

INGEBORG THIRUD, *avdelingsleder*

ELIN THOMSEN, *førstekonsulent*

AGNETA WEUM, *personalrådgiver*

KJERSTI AAS, *konsulent*

